

Zorica Vučetić
Filozofski fakultet, Zagreb

O NESINONIMNIM PRIDJEVIMA U TALIJANSKOM JEZIKU

U članku se razmatraju talijanski pridjevi tvoreni od iste osnove, a različitim sufiksima. Utvrđuju se razlike koje postoje među njima: razlike su formalne, semantičke i vrlo često stilističke. Nositelji razlika jesu sufiksi. Poblize se analiziraju sva značenja talijanskih pridjeva. Pridjevi nisu sinonimni. U rijetkim slučajevima kada jesu sinonimni i tada postoji barem mala razlika stilističke prirode. Iako smo nastojali obraditi pridjeve i na formalnom planu, težište je članka na uočavanju semantičkih karakteristika pridjeva i grupa pridjeva u talijanskom jeziku tvorenih od iste osnove, a različitim sufiksima.

1. Uvod

Cilj je članka razmotriti pridjeve suvremenoga talijanskoga jezika izvedene od iste osnove, ali različitim sufiksima, te utvrditi razlike koje postoje među njima. Razlike su prvenstveno formalne i semantičke, ali mogu biti također i stilističke.

2. Grupe pridjeva

Od iste osnove mogu biti izvedena dva, tri, četiri, pa i više pridjeva. A ti izvedeni pridjevi mogu se dovesti u tvorbenu vezu s jednim leksemom, s dva ili više leksema tvorenih od iste osnove.

2.1. Oblici *concentrabile* i *concentrato* tvorbenu se mogu povezati s glagolom *concentrare* i s imenicom *concentrazione*: *concentrabile* 'susctibile di concentrazione' i *concentrato*, particip prošli od glagola *concentrare*, koji može imati sva značenja glagola, a možemo ga upotrijebiti i kao pridjev: 1. 'condensato' —

brodo concentrato, succo concentrato, te 2. s prenesenim značenjima 'intenso' – *ira concentrata* ili *passione concentrata* i 'assorto' – *un giovane concentrato nei suoi pensieri*.

Oblike *deformabile* 'che subisce facilmente le deformazioni', *deformante* 'che deforma' i *deformato*, particip prošlo i pridjev, dovodimo lako u tvorbenu vezu s glagolom *deformare* i s imenicom *deformazione*. Particip sadašnji *deformante* upotrebljavamo kao pridjev osobito kada se radi o bolestima koje mogu deformirati dijelove ljudskoga tijela: *artrite deformante*.

Oblici *eleggibile*, *eleggente* i *eletto* lako se dovode u tvorbenu vezu s glagolom *eleggere*. Pridjev *eleggibile* 'izberiv, birljiv' može se lako tvorbenu povezati s glagolom *eleggere* i s njegovim participom prošlim *eletto* 'che si può eleggere, che può essere eletto': *un candidato eleggibile*. Glagolski participi *eleggente* i *eletto* upotrebljavaju se i u funkciji pridjeva: particip sadašnji *eleggente* sa svim značenjima glagola, i sa sljedećim značenjima: 1. 'pregiato, nobile, distinto' (*ingegno eletto, sentimento eletto*); 2. 'raffinato, selezionato' (*eletto pubblico, classe eletta*); 3. 'scelto fra gli altri credenti, chiamato da Dio a eseguire una missione' (*popolo eletto* – gli Ebrei).

2.2. Pridjevi *affermabile* 'potvrdiv, potvrdljiv' i *affermativo* 'potvrđan' dovode se u tvorbenu vezu s glagolom *affermare*. To su nesinonimni parovi: *affermabile* ima značenje pridjeva na *-bile* 'che si può affermare', a *affermativo* može se dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *affermare* 'che serve ad affermare', i s njegovom izvedenicom *affermazione* 'che esprime l'affermazione': *cenno affermativo, gesto affermativo, particella affermativa*.

Pridjevi *assimilabile* i *assimilativo* lako se dovode u tvorbenu vezu s glagolom *assimilare*. Nesinonimni su. Pridjev *assimilabile* ima značenje glagola na *-bile* 'che si può o si deve assimilare', a *assimilativo* znači 'atto ad assimilare': *capacità assimilativa, facoltà assimilativa*. Pridjev *assimilatore* tvoren je također od glagola *assimilare* i znači 'che assimila': *organo assimilatore, capacità assimilatrice*.

Pridjev *dissociabile* možemo dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *dissociare* 'che si può dissociare'; pridjev *dissociativo* možemo dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *dissociare* 'atto a dissociare' i/ili s njegovom izvedenicom *dissociazione* 'che si riferisce alla dissociazione': *fenomeno dissociativo, processo dissociativo*.

2.2.1. Kako se radi o pridjevima izvedenima od glagolske osnove, uz pridjev na *-bile*¹ imamo i pridjeve koji imaju oblik participa sadašnjega i prošloga. Isto

¹ U tekstu navodimo taj oblik sufiksa, *-bile*. Ne navodimo posebno morfonološke varijante *-abile*, *-ibile*, *-ubile*, jer je njihovo razlikovanje važno samo za morfonološku obradu riječi, a ne i za tvorbenu.

tako uz pridjev na *-ivo*² nalazimo i pridjeve koji imaju oblik participa sadašnjega i prošloga. Tako od osnove *associare* imamo pridjeve *associabile*, *associante*, *associativo* i *associato*, a od osnove *assicurare* — *assicurabile*, *assicurante*, *assicurativo* i *assicurato*.

Promatrajući pridjeve *qualificabile*, *qualificante*, *qualificativo* i *qualificato* sa sinkronijskoga stajališta, lako ih dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *qualificare* i s imenicom *qualifica*, izvedenom nultim sufiksom od glagola *qualificare*. Tako pridjev *qualificabile* ima tipično značenje pridjeva na *-bile* 'che si può qualificare': *merce qualificabile*. Pridjev *qualificato* može imati više značenja: 1. 'fornito di qualità': *ben qualificato* 'fornito di ottime qualità', *l'ambiente qualificato* 'socialmente elevato'; 2. 'dotato di precisa qualifica, dotato di titoli': *il medico qualificato*, *l'operaio qualificato*; 3. 'abile ed esperto in un lavoro': *tu sei il più qualificato tra noi*.

Pridjeve *apprezzabile*, *apprezzativo* i *apprezzato* dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *apprezzare*; oni nisu sinonimni.

Pridjev *apprezzativo* 'che apprezza' nije u čestoj upotrebi: *giudizio apprezzativo*, *sentimento apprezzativo*. Razlika u značenju pridjeva *apprezzabile* i *apprezzato*, iako vrlo mala, postoji i može se dobro ilustrirati ovako:

a) upotrebom različitih imenica uz spomenute pridjeve: *una differenza apprezzabile* 'rilevante, notevole' i *un apprezzato professore* 'un professore stimato'.

b) upotrebom iste imenice uz te pridjeve: *un collaboratore apprezzabile* 'un collaboratore notevole, degno di nota' i *un apprezzato collaboratore* 'un collaboratore stimato'.

Pridjevi *comprendente*, *comprensibile*, *comprensivo* i *compreso* mogu se sa stajališta suvremenoga jezika tvorbenu povezati s glagolom *comprendere* i s imenicom *comprensione*.

Oblici *comprendente* i *compreso*, participi sadašnji i prošli, upotrebljavaju se i kao pridjevi, te imaju značenja svojstvena participima. Oblik *compreso* može imati takode i prenesena značenja: 1. *compreso di meraviglia* 'compenetrato, intimamente preso'; 2. *compreso nella sua missione* 'concentrato, completamente assorbito'; 3. *compreso nella lettura* 'intento, occupato'.

Pridjev *coomprensibile* ima značenje pridjeva na *-bile* 'che si può comprendere': *espressione comprensibile*, *lezione comprensibile*.

Pridjev *comprensivo* ima dva dobro razgraničena značenja: 1. 'che comprende, che raccoglie in sé più cose': *prezzo comprensivo*; 2. 'che dimostra o possiede

² U tekstu navodimo taj oblik sufiksa, *-ivo*. Ne navodimo posebno morfonološke varijante *-ativo*, *-sivo*, jer je njihovo razlikovanje važno samo za morfonološku obradu riječi, a nije bitno za tvorbu riječi.

comprensione': *una persona comprensiva nel giudicare gli altri*.

Pridjevi *limitabile* i *limitativo* izvedeni su od iste osnove, od glagola *limitare*. Oni nisu sinonimni i značenja su im jasno razgraničena: *limitabile* ima značenja pridjeva na *-bile* 'che si può o si deve limitare', a *limitativo* znači 'che serve/tende a limitare'.

Particip prošli *limitato* upotrebljava se i kao pridjev sa značenjem 1. 'non ampio, non pieno': *facoltà limitate, poteri limitati*; 2. 'che non oltrepassa i limiti': *una persona limitata nelle sue pretese, un uomo limitato nello spendere*; 3. 'esiguo, scarso': *un'intelligenza limitata, limitate risorse economiche*.

2.3. Od iste glagolske osnove mogu biti izvedeni parovi pridjeva sufixsima *-bile* i *-tore*.³

Tako imamo pridjevne parove: *collocabile* 'che si può collocare' i *collocatore* 'che colloca', *confiscabile* 'che si può confiscare' i *confiscatore* 'che confisca', *incitabile* 'che si può incitare' i *incitatore* 'che incita', *risanabile* 'che si può risanare' i *risanatore* 'che risana'.

Pridjevni par *risanabile* – *risanatore* treba posebno rastumačiti. Pridjev *risanabile* odnosi se naročito na mjesta ili terene koji su nezdravi i ima pasivno značenje 'che può essere risanato': *zona risanabile, terreno risanabile*. Pridjev *risanatore* ima aktivno značenje 'che risana': *rimedio risanatore*, a nalazimo ga upotrijebljena i u prenesenom značenju: *un'azione risanatrice, un'educazione risanatrice*. Da postoji razlika u značenju, dobro možemo vidjeti iz činjenice što se pridjevi ne mogu zamjenjivati, te su semantički neprihvatljive sintagme **zona risanatrice* ili **terreno risanatore*.

2.3.1. Uz pridjeve na *-bile* i *-tore* možemo naći i participe, sadašnji i prošli, upotrijebljene u funkciji pridjeva; tako imamo kombinacije od tri ili četiri pridjeva izvedena od iste osnove: *eccitabile* – *eccitante* – *eccitato* – *eccitatore*. Možemo ih dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *eccitare* i s imenicom *eccitazione*. Ti pridjevi nisu sinonimni.

Pridjev *eccitabile* 'che eccita, facile ad eccitarsi' upotrebljava se uz imenice koje se odnose na osobe, na živa bića uopće ili na neke značajke živih bića: *carattere eccitabile, persona eccitabile*. Pridjev *eccitante* 'che eccita' upotrebljava se uz apstraktne i/ili uz konkretne imenice: *atmosfera eccitante, medicinale eccitante*. Pridjev *eccitato* dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *eccitare*, i tada ima sva značenja glagola, i/ili s imenicom *eccitazione* te znači 'che si trova in uno stato di eccitazione, che presenta eccitazione': *persona troppo eccitata*. Pridjev *eccita-*

---

³ Oblici na *-tore* jesu pridjevi i imenice; *incitatore* znači 'che incita' i 'chi incita'. Ženski rod pridjeva i imenica ženskoga roda završavaju morfonološkom varijantom *-trice*.

tore, koji ima aktivno značenje 'che eccita', upotrebljava se uz stvarne imenice: *strumento eccitatore*.

Navodimo još nekoliko grupa pridjeva te iste kombinacije: *insinuabile – insinuante – insinuato – insinuatore*, *macerabile – macerato – maceratore*, zatim *macinabile – macinante – macinato – macinatore*, *perforabile – perforante – perforato – perforatore*, *polverizzabile – polverizzato – polverizzatore*.

2.4. Pridjeve *annullabile*, *annullativo* i *annullatore* možemo tvorbenu povezati s glagolom *annullare*. Particip sadašnji i particip prošli upotrebljavaju se kao pridjevi: *annullante*, *annullato*. Pridjevi *annullabile*, *annullativo* i *annullatore*, iako tvoreni od iste osnove, glagola *annullare*, nisu sinonimni. Oblik *annullabile* ima značenje svojstveno pridjevima na *-bile* 'che si può annullare': *contratto annullabile*, *provvedimento annullabile*; pridjev *annullativo* znači 'che ha forza di annullare, che vale ad annullare': a pridjev *annullatore* ima aktivno značenje 'che annulla': *bollo annullatore*.

Pridjevi *distruttibile*, *distruttivo* i *distruttore* nisu sinonimni, a možemo ih dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *distruggere* i/ili s njegovim participom prošlim *distrutto*: pridjev *distruttibile* 'che si può distruggere, che può essere distrutto', zatim pridjev *distruttivo* 'atto a distruggere, che mira a distruggere': *critica distruttiva*, *potenza distruttiva*, te pridjev *distruttore* 'che distrugge': *l'opera distruttrice del tempo*. Particip prošli *distrutto* upotrebljava se također i kao pridjev; a) s pravim značenjem: *una città distrutta*; b) s prenesenim značenjem: *uomo distrutto* 'moralmente sconfitto dalla vita'.

Pridjevi *dimostrabile*, *dimostrativo* i *dimostratore* izvedeni su od glagola *dimostrare*. Pridjev *dimostrabile* ima značenje svojstveno pridjevima na *-bile* 'che si può dimostrare': *tesi dimostrabile*. Pridjev *dimostrativo* znači 'che serve a dimostrare': *metodo dimostrativo*, *tesi dimostrativa*; upotrebljava se i kao gramatički termin: *aggettivo/pronome dimostrativo*. Pridjev *dimostratore* ima aktivno značenje 'che dimostra' kao u *carezze dimostratrici di affeto*.

Slične kombinacije pridjeva imamo u sljedećim grupama: *perfezionabile – perfezionante – perfezionativo – perfezionatore*, *riprodotto – riproducente – riproducibile – riproduttivo – riproduttore*.

2.4.1. Sa sinkronijskoga stajališta pridjevi *compressibile*, *compressivo*, *compressore* i *comprimibile* mogu se tvorbenu povezati s glagolom *comprimere* i/ili s participom prošlim toga glagola, koji se upotrebljava i kao pridjev, te imamo kombinaciju od pet pridjeva izvedenih od iste osnove: *compressibile – compressivo – compresso – compressore – comprimibile*.⁴

⁴ Pridjevi *compressibile* i *compressivo* tvoreni su od participa prošlog *compresso*, a *comprimibile* od infinitiva sadašnjeg.

Pridjevi *compressibile* i *comprimibile* gotovo su sinonimni.⁵ Oni imaju pasivno značenje 'che può essere compresso' ili 'che si può comprimere'⁶, međutim ipak postoji razlika među njima, jer se *compressibile* upotrebljava isključivo kao tehnički termin iz fizike: *gas compressibile*. Pridjev *compressore* ima aktivno značenje 'che comprime' kao u sintagmama: *cilindro compressore*, *muscolo compressore*. Particip prošli *compresso* upotrebljava se u funkciji pridjeva; a) s pravim značenjem 'sottoposto a forte pressione': *aria compressa*; b) s prenesenim značenjem 'represso, soffocato': *desiderio compresso*.

2.5. U nekoliko se grupa pojavljuje pridjev na *-oso*, te možemo uočiti nekoliko kombinacija pridjeva tvorenih od iste osnove.

Pridjevi *calunniabile*, *calunnioso* i *calunniatore* mogu se tvorbeno povezati s glagolom *calunniare* i/ili s imenicom *calunnia*. Dok pridjev *calunniabile* ima značenje svojstveno svim pridjevima na *-bile* 'che si può calunniare', pridjev *calunnioso* znači 'che ha lo scopo di calunniare': *voci calunniose*, *discorso calunnioso*. Pridjev *calunniatore* ima aktivno značenje 'che calunnia': *parole calunniatrici*, *scritto calunniatore*. Iz navedenih primjera u kojima se pojavljuju pridjevi *calunnioso* i *calunniatore* moglo bi se zaključiti da su ta dva pridjeva sinonimna, ali razlika ipak postoji, kako možemo vidjeti iz opisanih značenja, i prvenstveno je stilističke prirode, jer pridjev *calunniatore* izražava pojam 'klevete' u većoj mjeri.

Pridjevi *desiderabile*, *desiderativo* i *desideroso* mogu se tvorbeno povezati s glagolom *desiderare* i s imenicom *desiderio*. Oni nisu sinonimni. Pridjev *desiderabile* ima značenje svojstveno svim pridjevima na *-bile* 'che si può desiderare' ili 'degnò di essere desiderato': *un futuro desiderabile*. Pridjev *desiderativo* znači 'che manifesta o esprime desiderio' i možemo ga naći na primjer uz gramatički izraz konjunktiva: *coniuntivo desiderativo*. A pridjev *desideroso* znači 'che desidera, peno di desiderio, che sente desiderio di qcs.': *un popolo desideroso di libertà*, *un uomo desideroso di piaceri*.

Pridjevi *rispettabile* i *rispettoso*, sinkronijski promatrano, mogu se povezati s glagolom *rispettare* i/ili s imenicom *rispetto*. Pridjev *rispettabile* ima dva osnovna značenja: 1. 'degnò di rispetto, che impone rispetto': *persona rispettabile*, *rispettabile pubblico*; 2. 'considerevole': *patrimonio rispettabile*, *rendita rispettabile*. Pridjev *rispettoso* ima također dva značenja: 1. 'che ha rispetto, che prova rispetto,

---

⁵ I sinonimni pridjevi pokazuju razlike u upotrebi; potpunih sinonima u jeziku nema. Usporedi članak M. Ridanovića (1990).

⁶ Da ne bismo opterećivali članak s previše primjera, koji su već i tako veoma brojni, svjesno su izostavljeni primjeri tamo gdje nisu prijeko potrebni za ilustraciju problema koji se obrađuje i za izražavanje značenja pridjeva. To se odnosi na sve daljnje kombinacije pridjeva.

pieno di rispetto' kad se govori o osobama: *essere rispettoso verso i superiori, essere rispettoso con qcn.*; 2. 'che dimostra, contiene rispetto': *gesto rispettoso, parole rispettose*. I particip prošli *rispettato* može se upotrebljavati u funkciji pridjeva s značenjem 'che gode del rispetto altrui, che gode di buona reputazione'.

2.6. Pridjeve *affittabile* i *affittuario* dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *affittare* i/ili s imenicom *affitto*: *affittabile* 'che si può affittare' 'che si può affittare' i odnosni pridjev *affittuario* 'che riguarda l'affitto'.⁷

Pridjeve *valutabile, valutario, valutativo* i *valutato* možemo tvorbenu povezati s imenicom *valuta* i/ili s glagolom *valutare*. Pridjev *valutabile* ima značenje svojstveno pridjevima na *-bile* 'che si può valutare': *un danno difficilmente valutabile*. Pridjev *valutario* jest odnosni pridjev sa značenjem 'della valuta, relativo alla valuta': *accordo valutario, sistema valutario*. Pridjev *valutativo* znači 'atto a valutare': *criterio valutativo, giudizio valutativo*.

2.7. Pridjevi *accusabile, accusato* i *accusatorio* dovode se u tvorbenu vezu s glagolom *accusare*, s imenicom *accusa* izvedenom od istoimenoga glagola nultim sufiksom i/ili s imenicom *accusatore*, izvedenom također od glagola *accusare*. Ti pridjevi nisu sinonimni. Pridjev *accusabile* ima značenje svojstveno pridjevima na *-bile* 'che si può o si deve accusare'. Pridjev *accusatorio* znači 'che accusa, proprio dell'accusatore, che contiene un'accusa': *discorso accusatorio, tono accusatorio*.

Sa sinkronijskoga stajališta pridjeve *rappresentabile, rappresentante, rappresentativo* i *rappresentato* tvorbenu povezujemo s glagolom *rappresentare* i/ili s izvedenom imenicom *rappresentazione*.⁸ Ti pridjevi nisu sinonimni. Dok pridjev *rappresentabile* ima značenje pridjeva na *-bile* 'che si può o si deve rappresentare': *commedia rappresentabile, dramma rappresentabile*, pridjev *rappresentativo* znači 'che rappresenta, atto a rappresentare': *gesti rappresentativi, immagine rappresentativa*.

2.7.1. Pridjevi *girabile, giratorio, girato* (particip prošli) i *girevole* mogu se dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *girare* i s imenicom *girata*; nisu sinonimni. Pridjev *girabile* znači 'che si può girare, che può essere soggetto a girata': *cambiale girabile, titolo di credito girabile*. Razliku u značenju možemo dobro vidjeti ako pridjev *giratorio*, upotrijebljen uz imenico *senso* s kojom tvori sintagmu *senso giratorio* sa značenjem 'percorso seguito dai veicoli' zamijenimo pridjevom *girabile*, tada ta sintagma postaje semantički neprihvatljiva: **senso girabile*. Pridjev *girevole* nije sinoniman, znači 'che può girare, che può girare attorno ad un asse',

---

⁷ Sufiks *-uario* jest morfonološka varijanta sufiksa *-ario*. Leksem *affittuario* upotrebljava se i kao imenica muškoga roda i ima značenje 'chi ha preso qcn. in affitto'.

⁸ Particip sadašnji od glagola *rappresentare* upotrebljava se prvenstveno kao imenica: *il/la rappresentante di una ditta*.

kao u sintagmama *poltrona girevole*, *piattaforma girevole*. Da postoji razlika u značenju između pridjeva *girabile* i *girevole*, najbolje vidimo iz činjenice što se pridjev *girabile* ne može zamijeniti pridjevom *girevole*, a ako ih zamijenimo, sintagme postaju semantički neprihvatljive: **cambiale girevole* ili **titolo di credito girevole*.

2.8. Pridjevi *espansibile*, *espansivo* i *espansionistico* mogu se tvorbno povezati s glagolom *espandere* i s njegovim participom prošlim *espanso*, te također s imenicom *espansione*, a pridjev *espansionistico* i s imenicama *espansionismo* i *espansionista*. Pridjev *espansibile* ima značenje pridjeva na *-bile*. Pridjev *espansivo* ima dva dobro razgraničena značenja: 1. 'che ha la proprietà di espandersi': *forza espansiva*, *moto espansivo*; 2. 'che manifesta spontaneamente i suoi propri affetti', i upotrebljava se uz imenice koje se odnose na osobe i živa bića uopće kao i na neke karakteristike živih bića: *carattere espansivo*, *ragazza espansiva*. Pridjev *espansionistico* odnosni je pridjev sa značenjem 'proprio dell'espansionismo, relativo all'espansionismo e agli espansionisti': *mire espansionistiche*, *politica espansionistica*.

2.8.1. Pridjevi *lacrimabile*, *lacrimale*, *lacrimato*, *lacrimevole* i *lacrimoso* tvorbno se mogu povezati s imenicom *lacrima* i/ili s glagolom *lacrimare*. Pridjev *lacrimabile* ima značenje 'che può essere causa di lacrime, che può causare lacrime', a *lacrimale* jest odnosni pridjev 'relativo alle lacrime'. Oblik *lacrimato* jest particip prošli, a upotrebljava se i kao pridjev, ali je on isto kao i pridjev *lacrimabile* ograničen na književnu upotrebu. Pridjev *lacrimevole* znači 'che è causa di lacrime, che causa lacrime': *notizia lacrimevole*. Pridjev *lacrimoso* ima dva dobro razgraničena značenja: 1. 'bagnato/pieno di lacrime': *occhi lacrimosi*; 2. 'che è causa di lacrime': *racconto lacrimoso*, *storia lacrimosa*, te je u tom drugom značenju sinoniman s pridjevom *lacrimevole*, a što se dobro vidi iz činjenice da ta dva pridjeva možemo zamijeniti: *notizia lacrimosa*, *racconto lacrimevole* i *storia lacrimevole*.

2.8.2. Pridjevi *mercanteggiabile*, *mercanteggiato*, *mercantile* i *mercantesco* dovode se u tvorbenu vezu s imenicom *mercante* i s glagolom *mercanteggiare* 'fare il mercante'. Pridjevi *mercantile* i *mercantesco* odnosni su pridjevi 'di/da mercante, relativo ai mercanti' i sinonimni su. Među njima ipak postoji razlika, i ona je stilističke prirode, jer se *mercantesco* obično upotrebljava s pogrdnim značenjem; tako imamo neutralnu sintagmu *attività mercantile* i stilistički obojenu sintagmu *attività mercantesca* (s pogrdnim značenjem).

3. Parovi pridjeva

Pridjeve *lodabile* i *lodevole* možemo tvorbno povezati s glagolom *lodare* i s

imenicom *lode*. Pridjev *lodabile* ima značenje pridjeva na *-bile*: 'che si può o si deve lodare, meritevole di lode': *azione lodabile*. Pridjev *lodevole* sinoniman je pridjevu *lodabile* 'che merita lode, che merita di essere lodato, che è meritevole di lode': *condotta lodevole, persona lodevole*, a može značiti i 'raccomandabile', te se opet ne radi o potpunim sinonimima, jer je pridjev u tom značenju stilski obilježen: *sei una persona tutt'altro che lodevole*.

Uz ta dva pridjeva spomenimo i pridjev *lodativo*, tvoren od iste osnove, a koji znači 'atto a lodare': *discorso lodativo*.

Od glagola *maneggiare* tvoreni su pridjevi *maneggiabile* i *maneggevole*. Osnovno im je značenje 'che si può maneggiare facilmente', te ih možemo smatrati sinonimima. Ipak među njima postoji mala razlika, jer se *maneggiabile* upotrebljava pretežno u pravom značenju, dok se *maneggevole* obratno, osim u pravom značenju, prvenstveno upotrebljava s prenesenim značenjem 'arrendevole, docile, facilmente trattabile': *carattere maneggevole*.

Pridjevi *mutabile* i *mutevole* tvoreni su od glagola *mutare*. Pridjev *mutabile* ima a) pravo značenje: *temperatura mutabile*, i b) preneseno značenje: *carattere mutabile*. Pridjev *mutevole* jest sinonimni pridjev i nalazimo ga također a) s pravim značenjem: *stagione mutevole* i b) s prenesenim značenjem: *un uomo dal carattere mutevole, una persona di umore mutevole*.

3.1. Iz tih primjera vidimo da se od iste osnove mogu tvoriti parovi pridjeva: *lodabile – lodevole, maneggiabile – maneggevole, mutabile – mutevole*. Međutim, od glagola *meritare* imamo izvedni pridjev *meritevole*, a pridjev na *-bile* nije ostvaren, i obratno, od glagola *raccomandare* postoji izvedeni pridjev na *-bile, raccomandabile*, ali nije ostvaren njegov par na *-evole*. Od glagola *arrendersi* ostvaren je oblik *arrendevole*, ali nije ostvaren pridjev na *-bile*. To znači da od jedne osnove, bilo glagolske, imenske ili pridjevske, nisu ostvareni svi mogući tvorbeni oblici (virtualni oblici). Da su oni pak ostvareni, broj pridjeva u talijanskom jeziku bio bi mnogo veći.

3.2. Sa stajališta suvremenoga jezika i promatrano sinkronijski, ne ulazeći u dijakroniju, pridjeve *sociale* i *socievole* možemo tvorbeno povezati s imenicom *società*, ali i s imenicom *socio*.⁹ Pridjev *sociale* može značiti 'che vive in società, che riguarda la società umana' kao u *rapporti sociali*, te 'che si riferisce a una società e ai suoi soci o membri', kao u sljedećim sintagmama: *gita sociale, pranzo sociale, tessera sociale, serata sociale*.¹⁰ Zatim može značiti 'che tende ad attuare

⁹ U hrvatskom jeziku razlikuju se oblici *društven* 'koji voli društvo, koji je vičan društvu' (l'indole socievole, il tipo socievole) i *društveni* 'koji se odnosi na društvo' (convenzioni sociali, rapporti sociali).

¹⁰ *La gita sociale* znači 'društveni izlet', *il pranzo sociale* 'društveni ručak', *la tessera sociale* 'članska iskaznica', *la serata sociale* 'društvena večer'.

benessere, giustizia sicurezza sociale' kao u sintagmama: *assistenza sociale, assistente sociale, assicurazione sociale*, te *politica sociale*.¹¹ Pridjev *socievole* ima drugo značenje 'che ama compagnia, che tende a vivere in società': *essere socievole con tutti; essere socievole per natura*, a to se najbolje vidi iz nezamjenjivosti tih pridjeva; neprihvatljivo je za izvornoga govornika *pranzo socievole, **assistenza socievole*, **politica socievole* ili **essere sociale per natura*.

4. Raspodjela pridjeva

Promatrajući pridjeve uvijek uz imenice koje poblize označuju, nameće se problem raspodjele pridjeva uz imenice.

Promatrano sinkronijski, sa stajališta suvremenoga jezika, pridjeve *difensivo* i *difensore* možemo dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *difendere*. Oni dobro ilustriraju problem raspodjele pridjeva uz imenicu; tako ćemo pridjev *difensivo* sa značenjem 'atto a difendere' upotrijebiti u sintagmama *armi difensive, atto difensivo, guerra difensiva, linea difensiva*, dok ćemo pridjev *difensore* sa značenjem 'che (chi) difende' naći u sintagmama *avvocato difensore* ili *soldato difensore del campo*.

Pridjevi *direttivo, direttoriale* i *direttore* također dobro ilustriraju isti problem raspodjele pridjeva. Tako ćemo pridjev *direttore* 'che fornisce le direttive' naći u *funzionario direttore, linea direttrice, norma direttrice, principio direttore*, a pridjev *direttivo* 'che dirige, che tende a dirigere' u *comitato direttivo, consiglio direttivo*. Pridjev *direttivo* znači također 'proprio di un direttore o dirigente', te možemo reći *carica direttiva, funzione direttiva, ruolo direttivo*. Pridjev *direttivo* može imati i značenje odnosnoga pridjeva 'che si riferisce alla direzione o alle direttive': *linea direttiva, norma direttiva, principio direttivo*. Pridjev *direttoriale* 'di/da direttore' nalazimo u sintagmama *carica direttoriale, mansioni direttoriali, ufficio direttoriale*, zatim *atteggiamento direttoriale, tono direttoriale*.¹²

Pridjev *incantatore* 'che incanta, affascina, seduce' možemo dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *incantare*, a upotrebljava se uz imenice koje se odnose na osobe: *sguardo incantatore, sorriso incantatore*. Pridjev *incantevole* 'che incanta' tvoren je također od glagola *incantare*: *luogo incantevole, panorama incantevole, soggiorno incantevole*. Uspoređujući njihova značenja, pridjevi nam izgledaju sinonimni, ali nisu potpuni sinonimi i nisu uvijek zamjenljivi, jer se *incantatore* upotreb-

¹¹ *L'assicurazione* znači 'socijalno osiguranje', *l'assistente sociale* 'socijalni radnik', *l'assistenza sociale* znači 'socijalna skrb', *la politica sociale* 'socijalna politika'.

¹² Pridjev *direttoriale*, upotrijebljen uz imenice *atteggiamento* ili *tono*, ima ironično značenje 'troppo autoritario'.

ljava uz imenice koje se odnose na osobu, te su neprihvatljive sintagme **luogo incantatore*, **panorama incantatore* ili **soggiorno incantatore*. Često postoji i stilistička razlika između ta dva pridjeva. Tako se i jedan i drugi pridjev mogu upotrijebiti uz imenicu *sorriso*, ali postoji stilistička razlika, jer *sorriso incantatore* mnogo je izražajnije od *sorriso incantevole*. Isto tako *sguardo incantevole* manje je izražajno od *sguardo incantatore*.

Sa stajališta suvremenoga talijanskoga jezika i služeći se sinkronijskim pristupom, pridjeve *lavorativo* i *lavoratore* možemo dovesti u tvorbenu vezu s glagolom *lavorare* i s imenicom *lavoro*. Pridjev *lavorativo* ima više značenja; kao odnosni pridjev 'che è relativo al lavoro': *giorno lavorativo*, *ore lavorative*, *periodo lavorativo*; zatim 'di lavoro': *attività lavorativa*, *capacità lavorativa*; te 'atto ad essere lavorato': *terreno lavorativo*. Pridjev *lavoratore* ima aktivno značenje, koje je svojstveno oblicima na *-tore* 'che lavora': *classe lavoratrice*, *studente lavoratore*.

Pridjeve *conciliativo*, *conciliatore* i *conciliatorio* dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *conciliare*. Pridjev *conciliativo* znači 'che tende a conciliare': *azione conciliativa*, *parole conciliative*. Tim značenjem sinoniman je s pridjevom *conciliatorio*: *discorso conciliatorio*, *intervento conciliatorio*. Pridjev *conciliatore* 'che concilia' ima aktivno značenje svojstveno svim oblicima pridjeva na *-tore*: *arbitro conciliatore*, *giudice conciliatore*.

5. Imenska osnova

Osnova pridjeva ne mora biti uvijek glagol, iako je najčešće glagol osnova grupama pridjeva, a vrlo često pridjeve tvorbenu povezuje s glagolom i s imenicom; ali osnova može biti i sama imenica.

Od imenice *camion* izvedeni su pridjevi: *camionabile*, *camionale* i *camionistico*. Pridjevi *camionabile* i *camionale* vežu se uz imenicu *strada*: (*strada*) *camionabile* 'che può essere percorsa da camion', te (*strada*) *camionale* 'adatta al transito di mezzi pesanti'; gotovo su sinonimni, i promatrajući primjere mogli bismo to i zaključiti; međutim kad razmotrimo pobliže značenja, vidimo da nisu sinonimi. Osim toga oblik *camionale* supstantiviran je, te se upotrebljava prvenstveno kao imenica: *la camionale* = *la strada camionale*. Pridjev *camionistico*, međutim, odnosni je pridjev 'relativo ai camion o ai camionisti': *traffico camionistico*. Pridjev *camionistico* nije sinoniman pridjevima *camionabile* i *camionale*, što se najbolje vidi ako pridjeve pokušamo zamijeniti; nisu zamjenjivi, jer tada nastaju sintagme semantički neprihvatljive za izvornoga govornika talijanskoga jezika: **strada camionistica* ili **traffico camionabile* i **traffico camionale*.

Pridjevi *numerico* i *numeroso* dovode se u tvorbenu vezu s imenicom *numero*. Osnova im je ista, a značenjska je razlika vezana uz upotrebu različitih sufi-

kaša; *numerico* znači 'di/del numero, dei numeri': *calcolo numerico, maggioranza numerica*, a *numeroso* 'di numero rilevante, in gran numero': *adunanza numerosa, numerose approvazioni*.

Pridjevi *ondulato, ondulatorio* i *onduloso* mogu se tvorbeno povezati s glagolom *ondulare* i s imenicom *onda*, promatrano sinkronijski, a ne ulazeći u dijakroniju. *Ondulato* je particip prošli koji se upotrebljava i u funkciji pridjeva sa značenjem 'fatto a onde': *superficie ondulata, terreno ondulato*. Pridjev *ondulatorio* ima značenje 'che si propaga a/per onde': *movimento ondulatorio, terremoto ondulatorio*. Pridjev *ondoso* znači 'delle onde': *moto ondoso* ili 'pieno di onde': *mare ondoso*.

6. Pridjevi na *-ico*

Pridjeve *enigmatico* i *enigmistico* dovodimo u tvorbenu vezu s imenicom *enigma*, a pridjev *enigmistico* također i s imenicom *enigmistica*. Osnova im je ista, a sufixi različiti; pridjevi nisu sinonimni. Pridjev *enigmatico* ima značenje 'che ha natura o carattere di enigma': *discorso enigmatico, viso enigmatico*. Pridjev *enigmistico* odnosni je pridjev 'relativo a un enigma o all'enigmistica': *gioco enigmistico, settimanale enigmistico*.

I pridjev *filmico* ima tvorbeni par na *-istico*: *filmistico*. I jedan i drugi pridjev izvedeni su od osnove *film*, odnosni su pridjevi 'di/del film, relativo al film' i sinonimni su. Međutim, i na ta dva primjera vidimo da potpuni sinonimi u jeziku zapravo ne postoje, ipak je uočljiva razlika između ta dva pridjeva — iako je razlika vrlo mala, ona postoji, jer *filmico* znači 'što se odnosi na film shvaćen kao sredstvo umjetničkog prodora u društvu', pa ćemo zato radije reći *linguaggio filmico, attività filmistica* i *produzione filmistica*.

7. Alternativni pridjevi

Od alternativnih pridjeva navodimo samo nekoliko kombinacija: *azzurrigno, azzurrognolo* i *azzurrabile*, tvoreni od pridjeva *azzurro*; *cenericcio, cenerino* i *cenerognolo*, koji se mogu dovesti u tvorbenu vezu s imenicom *cenere* i s pridjevom (*color*) *cenere*, te *chiacchierato, chiacchierino* i *chiacchierone*, koje dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *chiacchierare*.¹³

Pridjev *azzurrigno* znači 'che ha un colore azzurro indeciso, tendente al gri-

---

¹³ Cilj ovoga članka nije obrada alternativnih pridjeva niti alternativnih sufikasa, koji se često nabrajaju u radovima o tvorbi riječi. Zaustavit ćemo se na ove tri zanimljive kombinacije alternativnih pridjeva.

gio' i karakterističan je za boju dima: *fumo azzurigno*. Pridjev *azzurrognolo* 'che ha un colore azzurro pallido e spento' nalazimo u *luce azzurrognola*, *nubi azzurrognole*. Od osnove *azzurro* stvoren je i neologizam, pridjev *azzurabile* po boji majice talijanske momčadi. Tako se pridjev *azzurabile* odnosi na športaša koji može biti izabran u sastav nacionalne momčadi.¹⁴

Imenica *cenere* može biti upotrijebljena u funkciji pridjeva: *calze color cenere*, *capelli color cenere*. Taj oblik služi kao osnova izvedenim pridjevima *cenericcio*, *cenerino* i *cenerognolo*: *cenericcio* 'di colore simile a quello della cenere', *cenerino* 'di color cenere chiaro simile a quello della cenere': *nebbia cenerina*; *cenerognolo* 'di colore cenerino non puro con sfumature giallastre': *luce cenerognola* ili *nubi cenerognole*. Niti oni nisu potpuno sinonimni, značenja su im slična kao *cenericcio* i *cenerino*, koji izražavaju sličnosti boje i približnost boje, dok pridjev *cenerognolo* izražava također približnost boje, ali i nejasnoću boje te nijansu.

Oblik *chiacchierato* 'di cui si parla spesso e con malignità' jest particip prošli glagola *chiacchierare* i upotrebljava se kao pridjev sa značenjem 'che parla molto e con malignità': *una persona frivola e chiacchierata*. Pridjev *chiacchierino*, koji lako dovodimo u tvorbenu vezu s glagolom *chiacchierare* i s imenicom *chiacchiera*, ima učestalo značenje 'che chiacchiera spesso e volentieri': *bambino chiacchierino*, *ragazza chiacchierina*. Pridjev *chiacchierone* može imati i dodatno pogrdno značenje i odnosi se na osobe koje ne znaju čuvati tajnu: *gente chiacchierona*.¹⁵

8. Zaključak

Predmet ovoga članka jesu pridjevi suvremenoga talijanskoga jezika tvoreni od iste osnove, ali različitim sufiksima. Najčešće se mogu dovesti u tvorbenu vezu s glagolom i s imenicom. Ta dvostruka veza pridjeva s glagolom i s imenicom jest formalna značajka. Također je važna i semantička značajka, koju treba istaknuti. Iako imaju istu osnovu, ti pridjevi najčešće nisu sinonimni. Kada jesu sinonimni, ipak postoji mala razlika u značenju. Razlika se očituje u različitim upotrebama pridjeva, te je vrlo često ta razlika stilističke prirode: potpunih sinonima u jeziku nema.

U ovom članku željeli smo obraditi pridjeve ne polazeći od određenih tvorbениh postupaka, raščlanjivanja riječi na tvorbene dijelove i nizanja sufikasa - nego

¹⁴ Isti oblik upotrebljava se i kao imenica.

¹⁵ Leksem *chiacchierone* i oblik za ženski rod pridjeva (-a) *chiacchierona* upotrebljavaju se također i kao imenice: *il chiacchierone*, *la chiacchierona*.

smo pridjeve obradili povezujući one tvorene od iste osnove a različitim sufiksima, u određene grupe s formalnim i semantičkim karakteristikama, te dajući uvijek prednost proučavanju njihovih značenja i promatrajući pridjeve uvijek u njihovoj osnovnoj funkciji: da поближе označe imenicu uz koju se nalaze. Ovim smo člankom nastojali dati skroman doprinos leksikografskom proučavanju pridjeva u suvremenom talijanskom jeziku.

Literatura

- Anić, V. 1994. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Attili, G. 1977. Gli aggettivi in *-bile*: un'analisi semantica. *Lingua e stile* XII, 2, 185–198. Bologna.
- Babić, S. 1991. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku : nacrt za gramatiku*. Zagreb.
- Cortellazzo, M., U. Cardinale. 1988. *Dizionario di parole nuove 1964–1987*. Torino.
- Dardano, M. 1978. *La formazione delle parole nell'italiano di oggi*. Roma.
- Deanović, M., J. Jernej. 1992. *Talijansko-hrvatski rječnik*. Zagreb.
- Forconi, A. 1990. *Dizionario delle nuove parole italiane*. Milano.
- Riđanović, M. 1990. Jedan širi pogled na jezičnu ekonomiju. *Prizma*, 1, 21–27. Sarajevo.
- Quarantotto, C. 1987. *Dizionario del nuovo italiano*. Roma.
- Tekavčić, P. 1980. *Grammatica storica dell'italiano III: Lessico*. Bologna.
- Vučetić, Z. 1991. Pridjevi izvedeni sufiksima *-ato*, *-ito* i *-uto*. *Kontrastivna jezična istraživanja*, 257–263. Novi Sad.
- Vučetić, Z. Participio – aggettivo – nome: raffronto contrastivo. *Jezici i kulture u doticajima II*. Pula. (u tisku)
- Zingarelli, N. 1996. *Vocabolario della lingua italiana*. Dodicesima edizione. Bologna.

Sugli aggettivi non sinonimi nell'italiano contemporaneo

Riassunto

Lo scopo del presente articolo è di dare un contributo allo studio lessicologico degli aggettivi nell'italiano contemporaneo. Si prendono in esame i suffissati aggettivi tratti da una stessa base, formati mediante suffissi diversi. Vengono considerate le caratteristiche formali e quelle semantiche degli aggettivi.

Dal punto di vista formale questi aggettivi sono prevalentemente caratterizzati dal duplice legame formativo, con il verbo e con il nome. Va sottolineato che, dal punto di vista semantico, questi aggettivi, anche se tratti dalla stessa base, non sono sinonimi. I suffissi sono portatori di differenze semantiche. Quando sono sinonimi esistono pure le differenze minime di significato le quali sono prevalentemente stilistiche.